

Оксана МОРМІЛЬ,

учитель початкових класів

Кинашівської ЗОШ I-III ступенів

ЯК ЗАОХОТИТИ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ В НУШ? ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

*«Щоб залишатися на місці, треба бігти щосили,
а щоб кудись потрапити — бігти вдвічі швидше».*
(з книги Льюїса Керролла «Аліса в Країні Див»)

Коли потрібно відповісти на запитання: як заохотити дітей навчатися, у мене виникає інше питання – чи хотіли навчатися діти, наприклад, одне-два століття тому? Вивчаючи родовідне дерево, переконуюся, що українці завжди були нацією, яка прагнула до знань. Інша справа – чи була можливість навчатися всім? Бідність часто не дозволяла отримати освіту, але бажання вчитися було завжди.

Одне з найчастіших запитань сучасних дітей – навіщо так багато вивчати, коли є інтернет? Навіщо розповідати вірші напам'ять, вчити правила, якщо відповідь можна знайти за секунду? Сьогодні вчителю доводиться відповідати на такі питання і пояснювати, що наявність інтернету з безліччю готових відповідей не зменшує цінності навчання, а навпаки – робить його ще важливішим. Знання потрібні не для того, щоб запам'ятати все, а щоб навчитися мислити, аналізувати інформацію, відрізнити правду від помилки й ухвалювати власні рішення. Інтернет є лише зручним інструментом, але без розвиненого мислення він не здатен замінити освіту. Саме навчання формує особистість, дає впевненість у собі та готує людину до викликів реального життя, де не завжди існують готові відповіді. Освіта – це не пошук інформації, а вміння мислити, аналізувати, порівнювати, робити вибір.

Які ж виклики сьогодення? Сучасна школа – це місце, де змінюються підходи до навчання, до виховання та розвитку особистості. У рамках Нової української школи важливими складовими є активне залучення учнів до навчального процесу, формування їхніх критичних і творчих здібностей, а також врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Як же заохотити дітей до навчання в такому середовищі?

Невід'ємною частиною освіти є психологічний клімат, що створюється в класі. Дуже важливо, щоб у школі панувала атмосфера підтримки і заохочення, адже діти, особливо молодшого шкільного віку, часто потребують підтримки та схвалення. Водночас правила залишаються необхідним елементом навчального процесу. Вони допомагають дітям зрозуміти межі дозволеного і відповідальність за свої вчинки. Важливо, щоб вимоги до дітей були узгоджені як з боку вчителів, так і з боку батьків. Це дозволяє уникнути ситуацій, коли дитина не розуміє, як правильно діяти в певних обставинах, і знижує рівень прокрастинації – звички відкладати важливі справи на потім.

Завдяки виконанню регулярних дій у певному порядку дитина поступово розвиває корисні звички, що важливо як для навчання, так і для дорослого життя. Наприклад, порядок на робочому місці – це не просто чистота, а й здатність організувати свою діяльність. Це важливе правило для будь-якого учня, оскільки воно формує відповідальність та системність.

НУШ також наголошує на важливості гри у навчальному процесі, адже для дітей молодшого шкільного віку саме вона є провідною діяльністю. Завдяки їй навчання стає

більш захопливим, активується мислення, знижується напруження й учні стають більш відкритими. А ще через гру діти навчаються бути креативними, критично мислити і, що не менш важливо, працювати в команді. Це дозволяє уникнути страху перед помилками і допомагає побудувати взаємодію дітей між собою. Якщо учні відчують, що навчання – це цікава гра, вони будуть більш зацікавлені в процесі і готові до нових знань. Грою захоплюються не лише малі, а й дорослі. Адже мозок людини природно схильний до ігрових ситуацій. Це допомагає не тільки зняти стрес, а й підвищити рівень виконання завдань. Для дітей це важливо, бо вони ще не мають такої потужної внутрішньої мотивації, як дорослі, тому захоочення через гру та активність може стати чудовим способом підтримати їх інтерес до навчання.

У цьому процесі нам допомагають новітні технології. Ми використовуємо інтерактивні ігри, навчальні застосунки, ігрові середовища, створені за допомогою штучного інтелекту. Але завжди пояснюємо дітям ціну зручності: навіть кожне просте «дякую» в онлайн-сервісі – це енергія, вода, ресурси планети. Критичне мислення починається з усвідомлення причин і наслідків. Сьогодні ми часто стикаємося з проблемою небажання дітей навчатися. Це не завжди про лінощі чи байдужість. Насправді за цим стоять глибші причини, які дорослим важливо розуміти. Перш за все – **відсутність мотивації**. Багато учнів не бачать сенсу в навчанні, адже не розуміють, як знання знадобляться їм у реальному житті. Коли дитина не бачить мети, навчання перетворюється на формальність і виконується лише «для оцінки». Ось чому потрібно вчити дітей ставити перед собою ціль і досягати її. Звернемось до історії і пригадаємо, що винахідник пилососа Джеймс Дайсон зробив 5126 спроб, перш ніж створити прототип свого пристрою. А Томас Едісон перевіряв 10 тис. конструкцій електричної лампочки, щоб отримати робочий примірник. Тим часом люди часто зупиняються після першої невдалої спроби. А все чому? Бо в дитинстві їх не підтримували.

Другою важливою причиною є **перевантаження і втома**. Сучасні школярі мають щільний розклад: уроки, домашні завдання, гуртки. Постійний тиск і брак відпочинку призводять до фізичного та емоційного виснаження. Втоmlена дитина не здатна зосереджуватися і втрачає інтерес до навчання.

Ще одна причина – **відсутність успіху**. Коли учень постійно стикається з невдачами, його самооцінка знижується. Він починає вірити, що навчання – це «не для нього». Без підтримки й відчуття маленьких перемог бажання вчитися швидко зникає. Наведу приклад експерименту бліх у банці, що провели німецькі вчені. У банці знаходяться блохи, край якої саме на такій висоті, що дозволяє комахам перестрибнути через неї. Потім на банку кладуть скло, що закриває вихід. Спочатку блохи стрибають і б'ються об скло. Потім, щоб не завдати болю, вони починають стрибати так, щоб не вдаритися об кришку. За годину немає жодної комашки, яка б'ється об скло. Всі зменшили висоту стрибка, щоб зупинитись нижче стелі. Коли прибрали скло, блохи продовжували стрибати так, ніби банка була закрита. Проводимо аналогію із дітьми. Коли дитину обмежуєш, вона вчиться не проявляти себе, свій творчий потенціал. У неї зникає бажання боротися за свої мрії та втілювати їх. Отже, щоб діти хотіли вчитися, їм потрібні мотивація, підтримка та віра у власні сили. Завдання вчителя – не лише давати знання, а й допомагати учням відчувати радість від навчання.

Сучасні діти суттєво відрізняються від своїх ровесників, які навчалися кілька десятиліть тому. Вони відкриті до нових технологій, мають швидкий доступ до інформації, а тому потребують інших, більш гнучких і сучасних підходів до навчання. Водночас це вимагає від учителя готовності постійно адаптувати свої методи до динамічних змін освітнього середовища. Сьогоднішні діти, образно кажучи, народилися з гаджетами в руках. Саме тому, щоб між учасниками освітнього процесу не виникла прірва, педагог має бути на крок попереду здобувача освіти. Сучасний учитель не має права зупинятися в професійному розвитку, адже тоді навчання стає нецікавим для дітей. А щоб «стояти на місці», як відомо, потрібно бігти з усіх сил. Саме тому так важливо приділяти увагу саморозвитку, опановувати

новітні технології та залишатися в тренді. У цьому контексті постає надзвичайно важливе питання, з яким сьогодні стикається кожен учитель: як поєднати використання сучасних освітніх платформ і надмірне захоплення дітей гаджетами з потребою виховувати живий інтерес до природи та реального світу.

Як мама і вчителька, я щодня бачу, що цифрові технології стали невід'ємною частиною життя учнів. Освітні платформи справді відкривають широкі можливості: вони допомагають урізноманітнити уроки, зробити навчальний матеріал наочним, доступним і цікавим. Учитель має вміло ними користуватися, адже саме через ці інструменти ми говоримо з дітьми мовою сучасності. Проте водночас не можна заперечувати, що діти занадто багато часу проводять у гаджетах. Часто вони втрачають здатність дивуватися простим речам: шелесту листя, зміні пір року, красі неба після дощу. Тому завдання вчителя – не забороняти технології, а знаходити баланс між цифровим і реальним. Я переконана, що школа має зацікавлювати дітей природою. Навіть найсучасніша освітня платформа не здатна замінити живого спостереження, екскурсії, уроку на шкільному подвір'ї чи щирої розмови про навколишній світ. Коли учень власними очима бачить, як проростає рослина, слухає спів птахів або спостерігає за змінами погоди, знання стають для нього справжніми, а не віртуальними.

Освітні платформи можуть слугувати лише містком до пізнання природи: вони допомагають підготуватися, зацікавити, поставити запитання. Відповіді ж діти мають знаходити в реальному житті. Саме так формується екологічне мислення, відповідальність і любов до навколишнього світу. Отже, роль учителя сьогодні – бути провідником між цифровим світом і живою природою. Лише за такої умови навчання буде гармонійним, а діти зростатимуть не лише обізнаними, а й чуйними, уважними та небайдужими до світу, в якому вони живуть.

Уроки на природі – одна з форм роботи, що навчає дитину мислити й пізнавати світ через безпосередній досвід. Разом з учнями ми досліджуємо комах не на зображеннях, а живих. Спостерігаємо за мурашками, жучками, метеликами. Діти ведуть записи, порівнюють, роблять висновки – це вмотивована дослідницька діяльність.

Узимку ми разом з батьками виготовляємо годівнички для птахів. Це не просто чергове завдання, а важливий урок відповідальності. Діти усвідомлюють, що птахи потребують нашої допомоги й нерідко їхнє життя залежить від людських дій. Навесні спостерігаємо за дрібними тваринами, зокрема за білкою, фіксуємо особливості її поведінки. Звертаємо увагу на гриби та рослини на шкільному подвір'ї. Радую око молоденький піддубень, що з'явився під старим крилатим дубом. Світ навколо нас – це підручник, який ніколи не застаріває.

Також одним з найефективніших способів заохочення у початковій школі є метод проєктів. Він відповідає віковим особливостям молодших школярів і сприяє формуванню стійкої навчальної мотивації. Його цінність полягає насамперед у тому, що дитина стає активним учасником освітнього процесу, а не пасивним споживачем знань.

У початковій школі навчання має бути емоційно забарвленим і тісно пов'язаним із реальним життям дитини. Метод проєктів дозволяє поєднати навчальний матеріал із практичною діяльністю, роблячи знання зрозумілими й особистісно значущими для учнів. Працюючи над проєктом, діти бачать результат своєї праці, переживають відчуття успіху та гордості за досягнення, що суттєво підвищує інтерес до навчання.

Для педагога метод проєктів є ефективним інструментом формування ключових компетентностей учнів. У процесі такої діяльності розвиваються навички співпраці, уміння висловлювати власну думку, планувати роботу та брати відповідальність за виконання завдань. Учитель у цьому випадку виступає не лише джерелом знань, а наставником і координатором, який підтримує, спрямовує та створює умови для самостійного пізнання.

Особливо важливо, що цей метод враховує індивідуальні особливості кожної дитини. Кожен учень має можливість проявити себе відповідно до власних здібностей: хтось – у

творчості, хтось – у дослідницькій роботі, хтось – у презентації результатів. Це сприяє підвищенню самооцінки учнів і формуванню позитивного ставлення до школи загалом.

Метод проєктів також допомагає створити атмосферу довіри й партнерства між учителем та учнями. Спільна діяльність об'єднує клас, розвиває взаємоповагу й підтримку, що є важливою умовою успішного навчання у початковій школі.

Отже, метод проєктів як засіб заохочення навчання має велике значення в початковій освіті. Він сприяє розвитку пізнавального інтересу, формуванню ключових компетентностей і вихованню активної, самостійної особистості, що є одним із головних завдань сучасного педагога.

Важливим педагогічним інструментом, що створює атмосферу довіри, безпеки та зацікавленості є щоденне ранкове коло. У цей час діти щиро діляться своїми емоціями: розповідають про цікаві й кумедні історії зі свого життя, про домашніх улюбленців, міркують про догляд і відповідальність. Саме в таких живих розмовах формується позитивне ставлення до тварин, а отже – і до життя загалом. Адже найбільшої шкоди природі завдає не стихія, а людина, яка не замислюється над наслідками власних вчинків.

У невимушеній атмосфері діти вдосконалюють зв'язне мовлення, розвивають уяву та творчі здібності. Найцінніше те, що цей процес відбувається природно, без тиску й примусу. Для дітей молодшого шкільного віку важливим є не лише отримання знань, а й можливість фантазувати, уявляти та ставити запитання – навіть ті, що здаються «незвичайними». Саме це сприяє розвитку креативності та вміння мислити нестандартно, що з часом стає основою критичного мислення. Завдання дорослих – не обмежувати цей процес, а підтримувати й заохочувати інтерес до нових ідей.

У кожної дитини – власні мрії та вподобання: хтось прагне вивчати мови, хтось – програмувати, а хтось бачить себе у взаємодії з природою. Наша мета – виховати конкурентоспроможну, мислячу й здорову особистість, здатну гармонійно поєднувати технологічний прогрес із повагою до життя.

Створення умов для розвитку творчого потенціалу дітей є надзвичайно важливим, адже саме це дає їм можливість проявити себе в різних сферах. Для мене творчість – це серце навчання і розвитку дитини. За роки роботи я переконалася: творчість – це не лише про «красиво намалювати» чи «мати талант». Це про вміння мислити, ставити запитання, шукати власний шлях, бачити проблему з різних боків і сміливо пропонувати ідеї. Це здатність поєднувати знання з уявою, проявляти себе без страху осуду.

Творче мислення формується щодня – на уроці, в грі, у спілкуванні. Дитина, яка мислить творчо, не боїться помилятися – вона пробує. А якщо ми прагнемо, щоб діти швидше навчалися, легше знаходили спільну мову з іншими, впевнено висловлювали свої думки й не губилися у складних ситуаціях, ми маємо цілеспрямовано розвивати цю навичку. Саме вона допомагає дитині відчути себе особистістю, а не просто виконавцем завдань.

Як же розвивати творчість у школі та вдома? З власного досвіду можу стверджувати: найкраще цьому сприяють довіра й свобода. Важливо не лише вимагати відповідей, а передусім ставити запитання, надавати дітям можливість пояснювати, фантазувати, експериментувати. Особливу цінність мають завдання з відкритим результатом – такі, що не передбачають єдиної правильної відповіді. У них головним є процес мислення, вибір дитини та спосіб виконання, а не «ідеальний» зразок.

У своїй педагогічній практиці я використовую саме такі завдання, аби дитина мислила, а не відтворювала готові шаблони. Для молодших школярів це можуть бути пропозиції намалювати власний настрій, придумати інший кінець казки, збудувати будинок із будь-яких матеріалів, поміркувати над питанням, яким був би світ без ночі. Для учнів середніх класів доцільно пропонувати кілька способів розв'язання задачі, уявити себе героєм твору й написати, що б вони зробили інакше, створити власне правило до гри або пояснити тему своїми словами. Підліткам варто пропонувати завдання, пов'язані з реальним життям: знайти можливі шляхи розв'язання проблеми, запропонувати альтернативний фінал події чи

історії, аргументувати власну думку, навіть якщо вона відрізняється від думки авторів підручника. Саме такі завдання готують дітей до життя, у якому відповіді не завжди є готовими.

Творчість – це не талант для обраних, а навичка, яку можна й потрібно розвивати в будь-якому віці. Найбільшим ворогом творчості є страх помилки. Саме тому важливо підтримувати дитину й хвалити її за ідею, навіть якщо результат ще недосконалий. Психологи наголошують: у період війни дитину неможливо перехвалити. Згодом, спостерігаючи вже дорослих людей, бачимо різницю: ті, кому дозволяли бути творчими, легше ухвалюють рішення, не бояться змін, краще справляються зі стресом і знаходять задоволення в роботі та житті. Творчість не зникає з віком – її або підтримують, або пригнічують. Коли діти відчують підтримку й розуміння, вони відкриваються та готові до самовираження. Тому надзвичайно важливо не знецінювати їхні думки. Навіть якщо відповідь неточна, варто показати, що кожна ідея має значення, а помилки є невід'ємною частиною навчального процесу. Саме через них ми вчимося й розвиваємося.

Навчання в атмосфері підтримки особливо важливе для дітей, які бояться помилитися і через це не наважуються висловлювати власну думку. Я часто чую фразу: «Я не знаю, як правильно відповісти». У таких ситуаціях завжди наголошую, що «неправильних думок не існує». Це допомагає дітям розвивати нестандартне мислення, позбуватися страху помилок і поступово вибудовувати впевненість у власних силах. Саме так учитель готує учнів до розв'язання складних життєвих завдань.

Працюючи з дітьми молодшого шкільного віку, я щодня бачу, що їм складно довго утримувати увагу. Вони швидко втомлюються, починають крутитися, відволікатися, і це цілком природно. Тому на уроці я завжди намагаюся вчасно дати дітям можливість перепочити.

Невеликі хвилини релаксації стали для нас звичною частиною навчання. Іноді ми просто заплющуємо очі й робимо кілька глибоких вдихів, інколи уявляємо себе на березі моря або в лісі. Навіть кілька таких хвилин допомагають дітям заспокоїтися, зібратися й знову бути уважними. Окрім цього, я часто використовую вправи на розвиток уваги. Це можуть бути короткі ігрові завдання, руханки або завдання на спостережливість. Особливо дітям подобається нейрогімнастика. Прості рухи руками, перехресні вправи, веселі завдання не лише знімають втому, а й ніби «вмикають» мозок. Я помічаю, як після таких вправ діти легше сприймають матеріал, стають зосередженішими й упевненішими в собі.

Для мене важливо, щоб урок був не лише корисним, а й комфортним для дитини. Коли учні почуваються спокійно й безпечно, коли їм дозволено рухатися, дихати, помилятися й знову пробувати, навчання стає живим і радісним. Саме в такі моменти я розумію, що невеликі паузи, вправи на увагу та нейрогімнастика – це не просто елементи уроку, а справжня турбота про дитину.

Пригадаємо відому притчу про людей, які опинилися в глибокій ямі. Всі хотіли якнайшвидше вийти. Робили безліч спроб, але вони були невдалими. Хтось із натовпу з розпачем сказав, що нічого не вийде. Люди перестали робити спроби. Лише один чоловік не припинив дертися, вибрався і покликав на допомогу. Коли в чоловіка запитали, як це йому вдалося, то він не зміг відповісти, оскільки був глухим. Він не чув отих слів, що «йому не вдасться». І щиро вірив у себе і в свої сили.

Я так само вірю у своїх учнів і намагаюся підтримати кожного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт початкової освіти. К.: Міністерство освіти і науки України, 2018.
2. Концепція «Нова українська школа». К.: МОН України, 2016.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К.: Радянська школа, 1977.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. К.: Генеза, 2012.
5. Двек Керол. Гнучка свідомість (Mindset). Психологія успіху. К.: Наш формат, 2018.